
Stichting Cultuurfonds
van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1981

waarin opgenomen 'Het veel geroemde en vaak verguisde orkestenbestel' door mr. P. van den Bos

Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1981

waarin opgenomen 'Het veel geroemde en vaak verguisde orkestenbestel' door mr. P. van den Bos

Index behandelde onderwerpen

Ontmoetingsproject muziekscholen	6
Zilver in gemeentelijk bezit	6
Premietoekenning werkstukken	6
Archeologisch onderzoek in historische stadskernen	7
Onderzoek agressie en vandalisme	7
Spreuken aan en in gemeentehuizen	8
De iconografie van de in stadhuizen aanwezige rechtstaferelen	8
Studie betreffende het notariaat in Maastricht	8
Collectie gemeentelijke gebruiksartikelen	8
Stedelijk bouwen	8
Historische stadsbrieven van de gemeente Zutphen	9
Plaatselijke geschiedschrijving	9
Collectief architectuurgids 1945-1980	9
Boekwerkje omtrent totstandkoming geïntegreerde kunst in het raadhuis	9
Bodemonderzoek te Dommelen	9
Participatie van de burger aan besluitvorming bij stadsvernieuwing	10

Het bestuur van de stichting

Mr. F. G. A. Huber,
oud-burgemeester van Goes, voorzitter

Mr. E. A. Lieftrinck,
oud-plv. thesaurier-generaal, vice-voorzitter

M. A. van der Have,
burgemeester van Leiderdorp

W. C. Hillenaar,
burgemeester van Boxmeer

Mevrouw A. Th. de Leeuw-Mertens,
burgemeester van Eemnes

Mr. H. W. Pannekoek,
burgemeester van Maasdriel

Dr. G. J. van der Top,
directeur van de Vereniging van Nederlandse
Gemeenten

Mr. N. M. Heijstek,
hoofd personeelszaken van de N.V. Bank voor
Nederlandsche Gemeenten,
secretaris

P. B. Bouman,
medewerker directie-secretariaat van de
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten,
tweede secretaris

Secretariaat:
Lange Vijverberg 10
2513 AC 's-Gravenhage
telefoon (070) 61 44 11

na 1 oktober 1982
Koninginnegracht 2
2514 AA 's-Gravenhage
telefoon (070) 483991

Verslag over het jaar 1981

van de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Algemeen

Bij haar vijftigjarig bestaan in 1964 heeft de N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten een bedrag afgezonderd, nodig voor de oprichting van een fonds dat zijn werkzaamheden zou richten op de bevordering van activiteiten in de sfeer van de gemeentelijke cultuur en wetenschap en de verdieping en verbreiding van de kennis van die activiteiten. Die Stichting kwam in december van dat jaar tot stand. Het bestuur van de Stichting vat bedoelde opdracht zó op, dat het zijn werkzaamheden richt op het stimuleren van activiteiten die een algemeen gemeentelijk aspect hebben, doch ook andere initiatieven, die naar zijn oordeel een bijzondere betekenis hebben, vallen onder zijn belangstelling.

De Bank voor Nederlandsche Gemeenten benoemt de voorzitter en vice-voorzitter van het bestuur; de vijf andere bestuursleden worden benoemd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Het bestuur van de Stichting voorziet in het secretariaat, in overleg met de Vereniging. Het secretariaat is sedert de oprichting gevestigd ten kantore van de bank.

Ter voorkoming van misverstanden die uit de oude naam van de stichting herhaaldelijk bleken voort te komen en ten einde de band van het fonds met de Bank beter aan te geven, werd in de loop van het verslagjaar het initiatief genomen tot wijziging en bekorting van de naam van het Cultuurfonds. Deze wijziging heeft inmiddels haar beslag gekregen.

Bestuur

In de loop van het verslagjaar kwam geen wijziging in de samenstelling van het bestuur. Aan het einde van dat jaar waren mevrouw M. C. Laan-Benders en de heer mr. F. G. A. Huber voor de derde maal aftredend en daardoor krachtens de bepalingen van de statuten niet weer als bestuurslid

herbenoembaar. Mede aftredend waren de heren H. Roelfsema en mr. E. A. Lieftrinck, van wie krachtens de statutaire bepalingen de eerstgenoemde, die in de loop van 1981 de leeftijdsgrens van 72 jaar bereikte, zijn functie in het bestuur per het einde van dat jaar diende neer te leggen.

Het bestuur ziet zijn voorzitter, de heer Roelfsema, met grote spijt vertrekken. Hij nam door zijn grote culturele belangstelling en brede oriëntatie op het werkkterrein van de Stichting een groot aandeel in de werkzaamheden van het bestuur, droeg ideeën aan en wist vrijwel steeds de weg te wijzen wáár de medewerking van deskundigen, waarvan de stichting zo zeer afhankelijk is, kon worden gevonden. Het Cultuurfonds is hem grote dank verschuldigd. Ook het vertrek van mevrouw Laan-Benders wordt als een duchtig verlies gevoeld. Ondanks haar drukke werkkring stond zij steeds voor de Stichting klaar en had een duidelijke inbreng in de werkzaamheden.

De bank heeft in de vacature van voorzitter voorzien door de benoeming in die functie van de heer mr. F. G. A. Huber, aftredend bestuurslid, die daardoor voor het bestuur behouden bleef. De heer mr. E. A. Lieftrinck werd herbenoemd als vice-voorzitter.

In de eerste dagen van 1982 werd in de vacatures van bestuurslid voorzien door de benoeming van de heren M. A. van der Have en mr. H. W. Pannekoek, burgemeester van respectievelijk Leiderdorp en Maasdriel.

Secretariaat

Al bij zijn pensionering als adjunct-directeur van de bank, einde 1979, was bekend dat de heer J. Hoftijzer, vanaf de oprichting secretaris, nog slechts twee jaren als secretaris beschikbaar zou zijn. In verband daarmee werd toen reeds de heer mr. N. M. Heijstek, hoofd personeelszaken van de bank, tot tweede secretaris aangewezen. Nu aan

6 het einde van het verslagjaar de heer Hoftijzer is teruggetreden, is de heer Heijstek in diens plaats tot secretaris benoemd.

Het bestuur is de heer Hoftijzer zeer dankbaar voor het vele werk dat hij gedurende zoveel jaren voor het Cultuurfonds verricht heeft. Zijn grote verdienste kwam met name tot uitdrukking in zijn uitstekende kennis van zaken en zijn gedegen adviezen.

Mede door zijn toewijding en inzet is aan het doel van de Stichting vorm gegeven.

Gelet op de wens het secretariaat zoveel mogelijk bereikbaar te doen zijn, is per hetzelfde tijdstip de heer P. B. Bouwman, werkzaam op het directie-secretariaat van de bank, tot tweede secretaris aangesteld.

Ontmoetingsproject muziekscholen

In het vorig jaarverslag werd reeds opgemerkt dat de vierde reeks van ontmoetingen van leerlingen van gemeentelijke muziekscholen, georganiseerd en gefinancierd door het Cultuurfonds, in januari van het verslagjaar werd afgesloten te Middelburg met een bijeenkomst van leerlingen in de provincie Zeeland.

Op deze ontmoetingen, die doorgaans op zaterdag worden gehouden en zowel de ochtend als de middag vullen, hebben leerlingen van erkende muziekscholen, die voor wat betreft hun financiering voor een zeer groot deel afhankelijk zijn van de gemeenten, de gelegenheid met elkaar te musiceren. Deze opzet wekt veel enthousiasme bij de leerlingen en vergt veel medewerking van de docenten; dat die in zo ruime mate wordt verkregen stemt het bestuur tot erkentelijkheid. Ook de heer dr. J. Daniskas te Rotterdam, oud-inspecteur van het muziekonderwijs, is grote dank verschuldigd voor zijn initiatieven en organiserende arbeid. De weerklank die dergelijke manifestaties in de wereld van het muziekonderwijs hebben en de medewerking die algemeen wordt ondervonden, hebben het bestuur aanleiding gegeven in zijn

mei-vergadering de gelden beschikbaar te stellen voor een vijfde reeks van ontmoetingen, die zullen plaatshebben in de jaren 1981 en 1982.

In het verslagjaar is die reeks aangevangen met een ontmoeting in de regio's West-Gelderland (te Barneveld), welke werd gevolgd door bijeenkomsten voor zuidelijk Limburg (te Maastricht) Overijssel (te Enschede, in de TH Twente) en Noord-Brabant (te 's-Hertogenbosch).

Zilver in gemeentelijk bezit

In het begin van het verslagjaar bestond het voornemen fotokopieën te doen vervaardigen van de in 1980 gereedgekomen beschrijving en catalogisering van het zilver in bezit van de gemeente in Zeeland. Die kopieën zouden op enkele punten ter inzage kunnen worden gelegd. Nader is evenwel gebleken dat een aantrekkelijker verspreiding mogelijk was tegen betrekkelijk weinig hogere kosten. Daarop werd besloten toch tot uitgave in boekvorm over te gaan, daartoe mede geadviseerd door de heren W. Koonings, oud-inspecteur van de waarborg van platina, gouden en zilveren werken en drs. J. R. ter Molen, hoofd afdeling Kunstnijverheid bij het museum Boymans van Beuningen, aan wie gaarne dank wordt gebracht voor hun steun.

Na een gehouden enquête werd de oplage bepaald op 200 exemplaren. Het boek is in december van het verslagjaar verschenen. Inmiddels heeft het bestuur zich beraden over voortzetting van deze inventarisering in andere provincies. Voor de provincie Limburg werd een mogelijkheid gevonden; de werkzaamheden zijn begin 1982 aangevangen.

Premietoekenning werkstukken

Ook in het verslagjaar genoot de mogelijkheid om scripties en dergelijke werkstukken in te zenden, ter verkrijging van een premie en publikatie voor

rekening van het fonds, ruime belangstelling. Het bestuur wordt daarbij geadviseerd door een commissie, welke ook in het afgelopen jaar bestond uit de heren dr. S. O. van Poelje (voorzitter), mr. L. G. van Reijen en mr. R. Streng. In de loop van 1981 werden 10 inzendingen ter beoordeling ingezonden.

De vijftien in 1980 ontvangen werkstukken werden in het voorjaar van 1981 door de commissie beoordeeld. Het bestuur verenigde zich gaarne met het advies van de commissie een drietal inzendingen voor een premie in aanmerking te brengen, te weten die van:

W. J. A. Vellekoop:

Schadevergoeding terzake van een beschikking

W. M. Bots en A. G. P. M. Maas:

Onroerend-goedbelastingen

G. K. W. F. de Vaynes van Brakell Buys,

L. J. van der Have en R. A. van Mill:

Deeltijdarbeid: een probleem voor de organisatie?

In een geanimeerde bijeenkomst ten kantore van de bank werden op 17 juni de premies uitgereikt door de voorzitter van het Cultuurfonds. De publikaties in de reeks van gepremieerde werkstukken, welke thans 10 boekwerkjes omvat, verschenen kort na het verslagjaar. Aan alle gemeentebesturen die daartoe door intekening de wens te kennen gaven werd een exemplaar van elke scriptie aangeboden. Overigens zijn alle gepubliceerde werkstukken verkrijgbaar bij de uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Het bestuur is grote dank verschuldigd aan de leden van de beoordelingscommissie, die dit jaar voor een omvangrijke en moeilijke taak stonden. Het nam met veel spijt kennis van het besluit van de heer Van Poelje zich uit de commissie, waarvan hij vanaf het begin deel uitmaakte, terug te trekken. Na overleg met de andere leden van de commissie vond het bestuur de heer prof. dr. P. B. Boorsma, hoogleraar openbare financiën aan de Technische Hogeschool Twente, bereid tot de commissie toe te treden. De heer Van Reijen nam op zich als voorzitter op te treden.

Archeologisch onderzoek in historische stadskernen

Gedurende enige jaren heeft het fonds financieel medegewerkt aan een door de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek opgezet onderzoek naar resten van archeologische waarde in Nederlandse historische stadskernen.

In mei van het verslagjaar kwam het verslag van dit onderzoek gereed; één exemplaar werd aangeboden aan het Cultuurfonds en is ten kantore van het fonds ter inzage. Aan de ongeveer 200 gemeenten waar onderzoek werd verricht werd door de rijksdienst het verslag per gemeente aangeboden. Een publikatie in verkorte vorm kwam in het verslagjaar nog niet gereed. Deze publikatie zal door steun van ons fonds aan de gemeentebesturen in Nederland worden toegezonden.

Onderzoek agressie en vandalisme

In het vorig verslag werd gewag gemaakt van het feit dat het bestuur van het fonds zich bezon op middelen die voor de gemeentebestuurders een handreiking zouden kunnen zijn bij hun contacten met de problematiek van agressie en vandalisme en het zoeken naar mogelijkheden ter beperking en voorkoming. Enkele malen werd overlegd met een vertegenwoordiger van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, die omtrent deze problematiek aan de regering rapporteerde. Ook andere mogelijkheden werden onderzocht, wat via prof. dr. O. C. Wit, hoofd van het Instituut voor Sociale pedagogie van de Rijksuniversiteit te Utrecht, voerde tot nadere contacten met directie en redactie van het maandblad 'Jeugd en Samenleving' aldaar. Deze hebben gevoerd tot een notitie aan ons bestuur waarin mogelijkheden van benadering van dit vraagstuk werden behandeld. In december van het verslagjaar werd besloten tot een studie van de talrijke publikaties die op dit terrein in binnen- en buitenland reeds zijn

verschenen, zo nodig aan te vullen met enige eigen verkenningen. Zou het resultaat van de studie een redelijk uitzicht bieden op het bereiken van een praktische benaderingswijze van deze problematiek door gemeentebesturen dan zal een werkgroep worden ingesteld die een thema-nummer van bedoeld maandblad zal voorbereiden, eventueel te volgen door een symposium.

Spreuken aan en in gemeentehuizen

Gaarne heeft het bestuur positief gereageerd op een verzoek van de bank tot verzorging van een boek gewijd aan spreuken aan en in gemeentehuizen. De kalender die de bank jaarlijks uitgeeft, heeft voor 1982 op dat onderwerp betrekking. Het materiaal is door de heer mr. H. E. Phaff, oud-directeur van de Vereniging, bijeengebracht, gerangschikt en bewerkt en uit diens aantekeningen zou een dergelijk boek kunnen worden samengesteld. Bij de realisering van deze gedachte bleek deze materie zó bewerkelijk te zijn, dat het boek in 1981 niet kon verschijnen. Verwacht wordt dat deze uitgave van het Cultuurfonds in het najaar van 1982 het licht zal zien.

De iconografie van de in stadhuizen aanwezige rechtstaferelen

Op een verzoek van de Vrije Universiteit te Amsterdam werd positief gereageerd door het verlenen van financiële steun aan een onderzoek ter zake van bovengemeld onderwerp. Die steun heeft betrekking op het vergoeden van reis- en fotokosten ten behoeve van de studenten die aan dit onderzoek medewerken. Het onderzoek voerde mede tot de tentoonstelling 'Voorbeeldige rechtspraak' die in de loop van het jaar werd gehouden in het stedelijk museum Alkmaar.

Studie betreffende het notariaat in Maastricht

Aan de Stichting Maaslandse Monografieën werd een subsidie toegekend voor het publiceren van een studie betreffende het notariaat in Maastricht, welke in het bijzonder interessant is in verband met de tweeherigheid in dat gebied.

Collectie gemeentelijke gebruiksartikelen

Besloten werd tot overneming van een collectie gemeentelijke gebruiksvoorwerpen, bijeengebracht door de heer H. Meijer te Santpoort. Deze verzameling lijkt thans nog niet bijzonder interessant, doch de betekenis kan groeien met het verstrijken van de tijd. Daarom zou het uiteenvallen van de collectie te betreuren zijn geweest. De verzameling werd door het fonds geïnventariseerd. De collectie is door de zorg van het fonds opgeslagen. De heer Meijer heeft de afronding van deze transactie nog juist beleefd; kort daarna is hij overleden.

Stedelijk bouwen

Gaarne is geldelijke steun verleend aan de publikatie en de aanbidding aan belangstellende gemeentebesturen van een speciale aflevering over stedelijk bouwen, van het voorlichtingsblad 'Radiaal', van de Stichting Culturele Raad Noord-Holland. Deze informatie omtrent de vraagstukken die verband houden met de voortschrijdende urbanisatie paste bij een initiatief dat het Cultuurfonds een aantal jaren geleden ontwikkelde tot een symposium over dit onderwerp onder de naam 'Bewoonbaar of onbewoonbaar'.

Historische stadsbrieven van de gemeente Zutphen

Gelet op de algemeen gemeentelijke betekenis van deze uitgave werd besloten een financiële bijdrage beschikbaar te stellen. De publikatie, die een aanduiding bevat van brieven aan en van het stadsbestuur, is inmiddels verschenen.

Plaatselijke geschiedschrijving

Herhaaldelijk hebben het bestuur aanvragen bereikt om subsidiëring van kosten verbonden aan een plaatselijke geschiedschrijving. Die verzoeken kwamen meestal niet voor inwilliging in aanmerking omdat zij te zeer lokaal waren gericht. In verband met die belangstelling is evenwel overwogen of het fonds aan die geschiedschrijving in het algemeen zou kunnen bijdragen. Gedacht werd aan de samenstelling van een handleiding ten behoeve van hen die een studie van een plaatselijke historie willen aanvatten. Na informele voorlichting door de provinciaal archiefinspecteur in Gelderland werd contact gezocht met een commissie uit de werkgemeenschap voor lokale geschiedenis van de Stichting voor Historisch Onderzoek die zich gaat bezighouden met het herschrijven van een inmiddels verouderd werk over lokale geschiedbeoefening. Met de heer drs. R. Rentenaar van het P. J. Meertensinstituut te Amsterdam, lid van die commissie, werd overlegd omtrent mogelijke samenwerking. Zou dit minder opportuun blijken, dan zal een initiatief tot een eigen publikatie worden overwogen.

Collectief architectuurgids 1945-1980

Dit verband van architecten en stedenbouwkundigen wil met steun van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening een publikatie samenstellen waarin architectuur en stedenbouw in de periode 1945-1980 in kaart worden

gebracht. Men denkt mede aan enkele projecten op dit terrein te weten een tentoonstelling en videopresentatie, welke gratis aan geïnteresseerde gemeentelijke instellingen beschikbaar worden gesteld. Ook gemeentelijke en andere openbare gebouwen worden bij een en ander betrokken. Besloten werd ten behoeve van dit belangwekkende initiatief in beginsel een subsidie te verlenen, mits de plannen volledig kunnen worden uitgevoerd en de gemeenten in de te voeren publiciteit worden betrokken.

Boekwerkje omtrent totstandkoming geïntegreerde kunst in raadhuis

De gemeente Amstelveen gaf ter gelegenheid van de ingebruikneming van het nieuwe raadhuis een boekwerkje uit betreffende de kunstwerken die tijdens de nieuwbouw werden gerealiseerd. Omdat de procedures die in acht dienden te worden genomen en de ervaringen die werden opgedaan, ook voor anderen van belang kunnen zijn, besloot het Cultuurfonds een bijdrage toe te kennen ten einde het boekwerkje te kunnen uitbreiden met de ter zake relevante gegevens. Daarbij werd er van uitgegaan dat de belangstelling van andere gemeenten zou kunnen worden gehonoreerd door toezending van dat boekje.

Bodemonderzoek te Dommelen

Op verzoek van de Universiteit van Amsterdam werd een steun toegezegd in de kosten van oudheidkundig bodemonderzoek te Dommelen, gemeente Valkenswaard. Dat onderzoek zal een goed inzicht verschaffen in opzet en bouwwijze van een dorp in de middeleeuwen en een duidelijke bijdrage leveren aan de kennis van de bewoningsgeschiedenis van ons land.

10 Participatie van de burger aan besluitvorming bij stadsvernieuwing

De Raad der Europese gemeenten heeft het initiatief genomen tot een studie naar de participatie van de burger aan de besluitvorming inzake de stadsvernieuwing en vroeg onder andere ons fonds om financiële deelneming. Gelet op het grote belang van dit onderwerp, ook voor de gemeenten in Nederland, heeft het Cultuurfonds gaarne in positieve zin op dit verzoek gereageerd. Het bestuur heeft daarbij de vrijheid genomen enige punten uit de Nederlandse praktijk onder de aandacht van initiatiefnemers te brengen en te wijzen op de beperkingen die in het participatieproces aan het licht komen. Voorts werd verzocht de studie niet te beperken tot de grootste en grotere gemeenten, doch daarin ook de kleinere gemeenten te betrekken.

Geschiedenis van de plaatselijke orkesten in Nederland

Het bestuur heeft tot zijn voldoening de heer mr. P. van den Bos, voorzitter van de Vereniging Contactorgaan van Nederlandse orkesten, bereid gevonden in een bijdrage het ontstaan en de ontwikkeling van de plaatselijke orkesten toe te lichten. Zijn bijdrage, waarvoor het bestuur hem zeer erkentelijk is, is als bijlage bij dit verslag opgenomen.

Fotopanelen van de tentoonstelling Stedenspiegel

Een overzicht in 25 fotopanelen van deze in 1964 op initiatief van de bank gehouden tentoonstelling, wordt om niet ter beschikking gesteld van scholen, gemeenschapscentra, dorpshuizen en dergelijke instellingen. De panelen geven een goed overzicht van het ontstaan van de plaatselijke samenlevingen in ons land en hun ontwikkeling tot de positie die de gemeenten thans innemen.

Andere thema's

In het verslagjaar bleek duidelijk dat zich een grotere vraag om financiële steun op het fonds richt, nu blijkbaar de mogelijkheden elders door de algemene economische situatie afnemen.

Helaas moesten vele verzoeken die werden ontvangen worden afgewezen om diverse redenen, doch zeer vaak omdat het aanbevolen initiatief van niet meer dan plaatselijk belang is en geen duidelijk algemeen gemeentelijk aspect heeft. Ook bereikten het bestuur tal van aanvragen die volstrekt niet tot de gemeentelijke culturele sfeer konden worden gerekend.

In enkele gevallen moest de beslissing negatief uitvallen omdat een steunverlening niet meer zou bijdragen tot het welslagen van een initiatief, dat in die gevallen al was afgerond of zelfs al was gerealiseerd. Het kan niet de bedoeling zijn dat ons fonds optreedt om tekorten op voltooide acties achteraf te dekken.

Ook thans weer brengt het bestuur gaarne dank aan al degenen die op zijn verzoek bereid waren hun deskundige visie te geven in de voorbereiding van zijn beslissingen.

Niet in de laatste plaats gaat zijn dank uit naar de directie van de N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten voor de niet aflatende steun die het Cultuurfonds ook in het verslagjaar – financieel en materieel – mocht ervaren. Deze steun is een grote stimulans in de uitoefening van zijn taak.

Juli 1982

Balans per 1 januari 1982

2

	01-01-1982	01-01-1981
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten:		
depositorekening	f 650.000,—	f 550.000,—
rekening-courant	34.692,72	34.949,60
Interest	22.319,48	19.799,21
Debiteuren	3.034,62	—
Voorraad boeken	—	6.781,44
	<u>f 710.046,82</u>	<u>f 611.530,25</u>

Rekening van baten en lasten over 1981

	1981	1980
Algemene kosten	f 27.817,56	f 17.327,74
Kosten diverse projecten	386.308,67	165.234,31
Voordelig saldo	—	30.665,37
	<u>f 414.126,23</u>	<u>f 213.227,42</u>

	01-01-1982	01-01-1981
Vermogen	f 262.459,38	f 431.793,46
Voorziening projecten	336.120,50	137.570,54
Crediteuren	111.466,94	42.166,25
	<u>f 710.046,82</u>	<u>f 611.530,25</u>

	1981	1980
Bijdrage N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	f 150.000,—	f 150.000,—
Opbrengst verkoop boeken	13.512,65	—
Interest	71.279,50	63.227,42
Vrijgevallen projecten	10.000,—	—
Nadelig saldo	169.334,08	—
	<u>f 414.126,23</u>	<u>f 213.227,42</u>

Projecten

4

	voorzieningen 01-01-1981 (gereserveerd)	uitgegeven in 1981 t.l.v. de reserve
Ontmoetingen leerlingen muziekscholen	f 18.916,65	f 18.916,65
Zilver in gemeentelijk bezit	18.222,11	18.222,11
Restauratie collegezaal Thorbecke	8.000,—	—
Premietoekenning werkstukken	57.000,—	57.000,—
Archeologisch onderzoek in historische stadskernen	—	—
Tentoonstelling gemeentelijk drukwerk	10.000,—	—
Onderzoek agressie en vandalisme	—	—
Incidentele steunverleningen		
Naar één gemeentewet	5.000,—	5.000,—
Historische tentoonstellingen Delft	7.500,—	7.500,—
Catalogus Ambachtsmuseum Verborg	5.000,—	—
Onderzoek iconografie in stadhuizen	—	—
Stedelijk bouwen: informatieblad 'Radiaal'	—	—
Kunst in het raadhuis (Amstelveen)	—	—
Bodemonderzoek Dommelen	—	—
Historische stadsbrieven Zutphen	—	—
Studie notariaat tweeperig Maastricht	—	—
Collectie gemeentelijke gebruiksvoorwerpen	—	—
Spreuken aan en in gemeentehuizen	—	—
Collectief Architectuurgids 1945 - 1980	—	—
Studie participatie besluitvorming stadsvernieuwing	—	—
Brochure 10 jaar ontmoetingen muziekscholen	7.931,78	7.931,78
	<hr/>	<hr/>
	f 137.570,54	f 114.570,54
	<hr/> <hr/>	<hr/> <hr/>

uitgegeven in 1981 t.l.v. baten en lasten	nieuwe reserveringen	lasten voor 1981	voorzieningen 1981 01-01-1982
<i>f</i> 4.198,92	<i>f</i> 85.120,50	<i>f</i> 89.319,42	<i>f</i> 85.120,50
7.747,79	40.000,—	47.747,79	40.000,—
—	—	—	8.000,—
13.069,78	60.000,—	73.069,78	60.000,—
—	5.000,—	5.000,—	5.000,—
—	—	-/- 10.000,—	—
3.000,—	47.000,—	50.000,—	47.000,—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	5.000,—
3.000,—	1.000,—	4.000,—	1.000,—
7.500,—	—	7.500,—	—
5.000,—	—	5.000,—	—
10.000,—	—	10.000,—	—
5.000,—	—	5.000,—	—
—	3.000,—	3.000,—	3.000,—
4.171,68	—	4.171,68	—
500,—	57.000,—	57.500,—	57.000,—
—	10.000,—	10.000,—	10.000,—
—	15.000,—	15.000,—	15.000,—
—	—	—	—
<i>f</i> 63.188,17	<i>f</i> 323.120,50	<i>f</i> 376.308,67	<i>f</i> 336.120,50

Publikaties

16 Bij het secretariaat zijn nog verkrijgbaar de navolgende publikaties:

Bewoonbaar of onbewoonbaar (1969) gratis
Samenvatting van een gedachtenwisseling omtrent de problematiek van de verstedelijking van ons land.

Ambtsketens van burgemeesters in Nederland (1979) f 24,50
Mevrouw drs. B. ter Molen-den Outer.

Ontmoetingsproject muziekscholen; een terugblik op het musiceren van 20.000 jongeren (1981) gratis
Een vraaggesprek door de heer P. B. Bouman met de heer dr. J. Daniskas naar aanleiding van het 10 jaar geleden gestarte ontmoetingsproject muziekscholen.

Verkrijgbaar bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nassaulaan 12, 's-Gravenhage:

Hoeveel het was... en hoe weinig, drieëndertig notities bij het gemeentelijk cultuurbeleid (1974) f 12,75
Mr. A. F. Kamp schetst ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds in zijn notities een beeld van de ontwikkeling van de culturele taak van de gemeente.

Recallrecht in het licht van de representatie¹⁾ (1978) f 10,—
A. C. P. van den Broek.

Enige privaatrechtelijke aspecten van de gemeentelijke onroerend-goedbelastingen¹⁾ (1978) f 10,—
J. P. Kruiemel.

De inrichting van de gemeentebegroting¹⁾ (1979) f 10,—
G. J. Bakker.

Complementair bestuur en planning¹⁾ (1979) f 15,—
F. M. J. Hendrickx.

Besluitvormingsprocedures bij de stadsvernieuwing¹⁾ (1979) f 20,—
F. A. M. van der Ham.

Woningdifferentiatie en stadsvernieuwing in Amsterdam¹⁾ (1979) f 15,—
H. Q. Meijer.

Wonen tussen wal en schip. Het woonschip, een aanvaardbare woonvorm?¹⁾ (1980) f 15,—
H. van der Logt-Ebberink.

Onroerend-goedbelastingen¹⁾ (1981) f 15,—
W. M. Bots
A. G. P. M. Maas.

Deeltijdarbeid: een probleem voor de organisatie?¹⁾ (1981) f 15,—
L. J. van der Have
R. A. van Mill
G. K. W. F. de Vaynes van Brakell Buys.

Schadevergoeding ter zake van een beschikking¹⁾ (1981) f 15,—
W. J. A. Vellekoop.

¹⁾ Door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

De volgende uitgaven werden door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten financieel gesteund:

Technieken in de beeldende kunst (1971)
Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

Het rijkskamergerecht en de Nederlanden (1972)
door dr. P. L. Nève
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B.V. te Assen.

Het dagboek van de burgemeesterszoon Willem Jansz Verwer (1973)
Uitgave gemeente Haarlem.

Van stads- en plattelandsbestuur naar gemeentebestuur (1973)
door mr. M. J. V. A. Kocken
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Sociaal-democratische gemeentepolitiek in katholiek Nijmegen 1894-1927 (1974)
door dr. P. F. Maas
Uitgave drukkerij gebr. Janssen B.V. te Nijmegen.

Klein geld – grof geld, munten van de Nederlandse steden (1974)
door dr. H. Enno van Gelder
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Monument en samenleving (1975)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Holland op zijn smalst (heruitgave – 1975)
door Victor de Stuers
Uitgave Unieboek B.V. Bussum.

Dorp in Drenthe (1975)
door Jo Boer
Uitgave Boom Pers Drukkerijen B. V. te Meppel.

De gemeentelijke uitgaven voor culturele doeleinden (1975)
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Monument en binnenstad (1976)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Geschrift en getal (1976)
door dr. S. Hart
Uitgave Historische Vereniging Holland.

Planning van een woonwijk als politieke, administratieve en stedenbouwkundige opgave (1976)
Uitgave SISWO te Amsterdam.

De stadsrekeningen van Zutphen van 1364-1445/46 (3 delen – 1977)
door R. Wartena
Uitgave Gemeente-archief Zutphen.

Kunst en omgeving (1977)
Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

De burgemeester in deze tijd (1978)
door W. Derksen en H. Roelfsema
Uitgave Nederlands Genootschap van Burgemeesters.

In 't land van belofte: in de nieuwe stadt (1978)
Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek, 1580-1680, door Ed Taverne
Uitgave Gary Schwartz, Maarssen.

Monument en landelijk gebied (1978)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

De criminele vonnisboeken van Leiden 1533-1811
door H. M. van der Heuvel (1977-1978)
Uitgave Rijnland, tijdschrift voor sociale genealogie en streekgeschiedenis voor Leiden en omstreken.

8 **Bolwerk der Nederlanden (1979)**
door. L. J. Morreau
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B.V. te Assen.

De stad Delft, cultuur en maatschappij tot 1572 (I) (1980)²
Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

Naar één gemeentewet. Uniformerende regelingen 1798-1850 voorafgaande aan de gemeentewet 1851 (1980)
door mr. B. C. Vis
Uitgave W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle.

Publikatieplannen voor stadsvernieuwing. Een studie over de verhouding tussen planning en recht (1980)
door F. L. Bussink
Uitgave Samsom B.V., Alphen aan den Rijn.

De Hollandsche bodebus. Inventarisatie van bodebussen van gemeenten en waterschappen in Noord- en Zuid-Holland (1980)
door M. Agterberg
Uitgave in samenwerking met de gemeente Schipluiden.

Zilver in gemeentelijk bezit, deel Zeeland (1981)
Eigen uitgave (beperkte oplage); niet meer verkrijgbaar.

De Bodebus in het Zuiden. Inventarisatie van bodebussen van gemeenten, waterschappen en Ambachtsgilden in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en België (1981)
door M. Agterberg
Uitgave in samenwerking met de gemeente Schipluiden.

De stad Delft, cultuur en maatschappij van 1572 tot 1667 (II) (1981)³
Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

Het notariaat in het tweeherig Maastricht (1981)
door dr. A. Fl. Gehlen
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. B. V. te Assen.

Het bodemarchief bedreigd. Archeologie en planologie in de binnensteden van Nederland (1981)
Uitgave Staatsuitgeverij.

Het oud-archief van de gemeente Zutphen
Derde stuk regestenlijst van brieven index, Deel I en Deel II (1981)
door M. M. Doornink-Hoogenraad en W. Zondervan
Uitgave gemeentearchief Zutphen/
De Walburg Pers.

Kunst als bouwpartner bij de bouw van het raadhuis van Amstelveen (1981)
Uitgave gemeente Amstelveen

nummer 'Radiaal' over stedelijk bouwen (1981)
Informatie en communicatieblad van de Culturele Raad Noord-Holland.

²) Dit boekwerk is het eerste van een viertal delen omtrent de geschiedenis van de stad Delft.

³) Dit boekwerk is het tweede van een viertal delen omtrent de geschiedenis van de stad Delft.

Het veel geroemde en vaak verguisde orkestenbestel

Mr. P. van den Bos, directeur van de
Vereniging Contactorgaan van Nederlandse
Orkesten te Amsterdam

De organisatie en financiering van het orkestenbestel is weer hoogst actueel sinds minister Van der Louw zich op 6 mei j.l. tot de Raad voor de Kunst richtte met een brief, waarin hij nieuwe beleidsvoornemens kenbaar maakte die een drastische bezuiniging beogen. Nog vrijwel dagelijks maken de kranten melding van protesten tegen deze voornemens van de voormalige bewindsman. Uiteraard zal ik daar later in dit artikel nader op ingaan, maar het lijkt mij nuttig eerst enige informatie te geven die voor het beoordelen van de huidige situatie onontbeerlijk is.

Ontstaan van het bestel

Ik begin met een voor de hand liggende vraag: wat is nu eigenlijk het orkestenbestel en hoe is het ontstaan? Voor het antwoord daarop keren wij terug tot de jaren na de laatste wereldoorlog, toen voor het eerst een minister – prof. G van der Leeuw – namens de regering kon verklaren dat er een actief beleid nodig was om de kunsten te stimuleren. Daarbij zou de overheid er voor moeten zorgen dat concerten e.d. zich niet zouden beperken tot de grote traditionele centra in de Randstad. Met andere woorden: de kunst moest landelijk worden gespreid. Als er in gemeenten en provincies goede initiatieven werden genomen en men bereid was daarvoor geld op tafel te leggen, welnu, dan kon men rekenen op financiële steun van het Rijk.

Hiermee was een gunstig klimaat geschapen voor de ontwikkeling van een aantal ensembles, die voor een deel nog met amateurs werkten. In Haarlem, Leeuwarden, Groningen, Enschede, Arnhem en Maastricht ontstonden al spoedig provinciale stichtingen die door een reeks grote en kleine gemeenten werden gesubsidieerd en daarbij financiële steun van het Rijk ontvingen. Maar er werden ook nieuwe orkesten gevormd. In 1950 begon Het Brabants Orkest met 33 man, in 1953 startte het Kunstmaandorkest – het latere Amsterdams Philharmonisch Orkest – en in 1955

richtte het Rijk zelf het Nederlands Kamerorkest op. In dat jaar is de ontwikkeling dan vrijwel voltooid: in alle provincies behalve Zeeland heeft men de beschikking over een eigen orkest. Daartoe behoort dan ook het grote muzikale apparaat van de Nederlandse Radio Unie in Hilversum, na de oorlog onmiddellijk opgebouwd ten behoeve van de omroepverenigingen.

Waren er nu geen wensen meer? Natuurlijk wel, want de financiële mogelijkheden waren nog altijd gering. Toch konden de orkesten zich geleidelijk uitbreiden en ruim 10 jaar later zet minister Klompé zich persoonlijk in voor verdere verbeteringen: de salarissen van de musici worden opgetrokken en het Rijk gaat nu ook voor 50% meebetalen aan de pensioenpremies en andere sociale lasten. Eindelijk lijkt alles bevredigend geregeld. Maar nu doet zich het achteraf heel verklaarbare verschijnsel voor dat men de orkesten hun 'bevoorrechte' positie betwist, dat zij als 'gevestigde instellingen' allengs veel kritiek ontmoeten: ze kosten te veel, bereiken slechts een beperkt publiek en brengen niet veel meer dan de traditionele werken van het zgn. ijzeren repertoire.

Sociale spreiding

Vooral in een tijd waarin woorden als ombuigingen, besparingen en bezuinigingen niet van de lucht zijn, zou het onverstandig zijn deze kritiek niet hoogst serieus te nemen. Dat heeft bovendien het voordeel dat het functioneren van de orkesten duidelijk naar voren komt. Laat ik beginnen met het verwijt dat men alleen het ijzeren repertoire zou spelen. Nu leert een nadere analyse van de programma's dat dit repertoire aanmerkelijk elastischer is dan de naam suggereert en dat de concerten veel meer variatie vertonen dan de critici gemakshalve veronderstellen, maar dit neemt niet weg dat het muzikleven sterk wordt beïnvloed door de mate waarin publieksvoorkeur en overheidsbeleid elkaar versterken. Gedurende een lange reeks van jaren is dit overheidsbeleid nl.

20 bepaald door de wens het aanbod niet alleen geografisch te spreiden maar ook sociaal, wat inhoudt dat bredere bevolkingsgroepen ervan moeten kennismaken. Dit nu heeft bijna wetmatige consequenties voor de aard van het repertoire, want nieuw publiek, zowel jonge mensen als bejaarden, is muzikaal minder gevormd en komt soms voor het eerst in de concertzaal om naar componisten als Mozart, Brahms en Ravel te luisteren. Een orkest dat hiermee geen rekening zou houden, zou niet alleen zijn maatschappelijke functie miskennen maar bovendien zijn bestaansbasis ondergraven. De constante voorkeur van een groot publiek immers garandeert de belangstelling voor een groot aantal concerten, waardoor het verantwoord is beroepsmusici in vaste dienst te nemen. En een gevolg daarvan is weer de mogelijkheid van een continue beroepsuitoefening die voor de kwaliteit onontbeerlijk is. Het woord ensemblecultuur is op zich zelf reeds illustratief.

Toch elitair?

Ofschoon de orkesten jaarlijks ruim 1,2 miljoen kaartjes verkopen, hoort men wel eens misprijzende opmerkingen over het elitaire karakter van de musici en hun publiek. Hierover heeft de schrijver en politicus Aad Nuis zich nog onlangs (in de Kamer op 18 januari jl.) duidelijk uitgesproken. Over de kunst in het algemeen zei hij onder meer: 'Er zit van oudsher een hang naar perfectie in, naar de uitzonderlijke prestatie, die veel talent eist en volledige inzet. Is dat niet elitair? Ja, dat is elitair en zo hoort het ook. Overal waar mensen hun vermogens tot het uiterste inspannen ontstaan elites, van topsport tot wetenschap. Vanuit democratisch oogpunt is daar niets op tegen, zolang wij maar zorgen dat die elites open blijven, toegankelijk voor iedereen met talent en inzet en niet versperd door irrelevante barrières als rijkdom en afkomst.' Nuis gaat ook het probleem niet uit de weg dat de

rijken gemiddeld meer voordeel hebben van kunstsubsidies dan de armen. Als voorbeeld noemt hij het geval van de Twentse textielbaron in Enschede, die eerder een goedkoop schouwburgkaartje zal kopen dan de arbeider aldaar. Hij geeft toe dat dit niet bevredigend is, maar merkt tevens op dat men het alternatief in het geheel niet zal kunnen aanvaarden, nl. dat óf dat kaartje veel te duur wordt óf dat de schouwburg moet sluiten. De baron kan dan altijd nog naar Amsterdam of Hamburg, maar de arbeider en zijn kinderen krijgen niet meer de kans met levende muziek en toneel kennis te maken 'en de kunstenaar staat op straat'.

Dat het overigens met het elitaire karakter van de orkesten wel meevalt, blijkt reeds uit de Nota Orkestenbestel van minister Van Doorn uit 1976: niet minder dan 19% van de bevolking boven 16 jaar bezoekt concerten en opera's, terwijl dit percentage voor de jongeren van 16 tot 24 jaar zelfs 23 is (Dat is hoger dan het aantal Nederlanders van 12 jaar en ouder dat naar voetbalwedstrijden gaat.)

Vormen van overcapaciteit

Goed, zullen sommige critici zeggen, hierover zullen wij verder niet met u twisten, maar het economische aspect baart ons ernstige zorgen. Er zijn in Nederland 21 orkesten.

Als wij de orkesten buiten beschouwing laten die een bijzondere functie hebben, zoals de 5 omroeporkesten, het orkest van Opera Forum en het Nederlands Balletorkest, resteren nog altijd 14 orkesten.

Dat wil zeggen: behalve het Nederlands Kamerorkest 4 grootstedelijke symfonieorkesten en 9 provinciale. Is hier geen sprake van overcapaciteit en geldt die overcapaciteit niet tevens voor elk orkest afzonderlijk?

Een symfonie-orkest heeft inderdaad een zekere structurele overcapaciteit die onvermijdelijk is, wil men het grote repertoire kunnen uitvoeren.

Sommige composities vergen nl. niet de maximale bezetting, wat impliceert dat een aantal musici voor een korte periode is vrijgesteld van dienst. Een dergelijke situatie doet zich ook voor bij de begeleiding van amateurkoren, terwijl het bij operette- of operabegeleidingen soms noodzakelijk is het aantal instrumentalisten te reduceren omdat de orkestbak te klein is voor het volledige orkest. Deze vorm van 'leegloop' is onvermijdelijk, maar niet afhankelijk van het aantal symfonie-orkesten in Nederland. Elk orkest wordt er periodiek mee geconfronteerd.

Een geheel andere vorm van overcapaciteit kan ontstaan doordat de vraag van het publiek naar het symfonisch repertoire onvoldoende is, of doordat er in een bepaalde provincie slechts een of twee zalen zijn die geschikt zijn voor de uitvoering van dit repertoire. Nu geldt voor sommige regio's inderdaad dat het orkest daar een zekere overcapaciteit zou hebben, *als* het zich zou beperken tot de traditionele symfonische concerten. Maar dit is bepaald niet het geval, daar een groot deel van het seizoen wordt besteed aan begeleidingen en het optreden van ensembles uit het orkest in kerken en op kleinere concertpodia. Heel belangrijk zijn ook de educatieve activiteiten ten behoeve van de schooljeugd.

Vraagt men zich nu af of er in Nederland niet te veel orkesten zijn, dan rijst onmiddellijk een tweede vraag: wat is de maatstaf, de norm om dit 'te veel' te kunnen vaststellen? Een objectief, overtuigend antwoord lijkt me niet mogelijk. Wel kan het nuttig zijn de cijfers als volgt te presenteren: in Nederland met zijn 14 miljoen inwoners werken 13 stedelijke en provinciale orkesten. Deze orkesten hebben ca. 1100 musici in dienst, dus gemiddeld 80 per orkest. Zijn er nu werkelijk redenen voor de conclusie dat een aantal van 80 beroepsmusici te groot is voor een regio van gemiddeld één miljoen inwoners?

Subsidieproblemen

Maar met het stellen van deze retorische vraag kunnen wij de discussie niet sluiten want de orkesten zijn en blijven kostbare instellingen en wel in tweeërlei zin: als leveranciers van cultuur en als ontvangers van subsidie. De NOS-orkesten kunnen wij hier buiten beschouwing laten, de NOS wordt immers betaald uit de luister- en kijkgeden en de opbrengsten van de STER-reclame.

De provinciale en stedelijke orkesten evenwel ontvangen subsidies van een groot aantal overheden. Zo betaalt CRM 50% van de personeelslasten van een vastgesteld aantal musici per orkest, terwijl het resterende exploitatietekort voor rekening komt van de lagere overheden. Hoe liggen nu de verhoudingen tussen de verschillende categorieën subsidiënten? In 1977/78 heeft CRM daarnaar een onderzoek ingesteld waarbij 12 orkesten waren betrokken en waarvan het resultaat ten aanzien van de inkomsten als volgt bleek te zijn: gemeentelijke subsidies 47%, rijkssubsidie 31%, provinciale subsidies 11%, eigen inkomsten 11%. (Mede door de grotere zaalcapaciteit en de hogere toegangsprijzen hebben de orkesten in de grote steden gemiddeld een hogere dekking door eigen inkomsten dan de orkesten in de regio, nl. 13% tegen 7%).

Mij dunkt dat wij hieruit mogen concluderen dat de gemeenten onevenredig zwaar zijn belast, te meer als wij bedenken dat zij voor het grootste gedeelte reeds de uitgaven bekostigen die betrekking hebben op andere terreinen van het kunstbeleid zoals de amateuristische kunstbeoefening en de bouw en exploitatie van de zalen. Anderzijds moeten wij niet te snel generaliseren, want ook tussen de gemeenten doen zich grote verschillen voor. Bij de drie grootste, stedelijke, orkesten ligt een en ander betrekkelijk eenvoudig: de provinciale bijdragen zijn te verwaarlozen, zodat de gemeenten verreweg het grootste gedeelte van het exploitatietekort voor hun rekening nemen. Bij de provinciale orkesten treft men naast CRM de volgende subsidiënten aan: provincie, stand-

22 plaatsgemeente, andere grote gemeenten en kleine gemeenten. De onderlinge 'verdeelsleutel' komt vaak tot stand na langdurige onderhandelingen, waarvan het resultaat lang niet altijd bevredigend is. Hier in het bijzonder doet zich het levensgrote bezwaar voor van een keten subsidiënten waarvan de kracht wordt bepaald door de zwakste schakel. Of om een ander beeld te gebruiken: al te gemakkelijk kan het domino-effect optreden, waarbij één wankelende steen de gehele reeks doet vallen. Toch wil ik met nadruk stellen dat de zgn. koppelsubsidies hiermee niet definitief zijn veroordeeld, maar dan moet wél aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Ten eerste: het aantal subsidiënten moet beperkt blijven. Ten tweede: men zal zich terdege bewust moeten zijn van de gezamenlijke verantwoordelijkheid. Ten derde: deze verantwoordelijkheid zal tot uitdrukking moeten komen in het garanderen van een instandhoudingssubsidie ter hoogte van de vaste lasten. Ten vierde: men zal onderling goede en vooral bindende afspraken moeten maken voor een periode van 3 of 4 jaar.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

De instandhoudingssubsidie is noodzakelijk om de continuïteit van het orkest als bedrijf te verzekeren. Sommige gemeenten wensen zich echter meer vrijheid voor te behouden en geven de voorkeur aan een wat lossere band, bijvoorbeeld door slechts een afnamegarantie te verstrekken, maar daaraan is een aantal ernstige bezwaren verbonden, zeker in een periode waarin het exploitatiebudget van de zalen onder grote druk staat. Dat leidt nl. tot een conservatieve repertoirekeuze doordat men steeds zal streven naar een 'uitverkocht huis'. In die gevallen waarin er niet eens sprake is van een garantie voor het afnemen van een aantal concerten of voorstellingen, is een catastrofale ontwikkeling welhaast voorspelbaar. Zo is het voortbestaan van het Operagezelschap Forum vrijwel onmogelijk

geworden, niet alleen door het grote aantal ongelijksoortige subsidiënten, maar ook door het in toenemende mate ontbreken van afnamegaranties door de diverse gemeenten respectievelijk zalen. Een meer principiële beschouwing van deze problematiek leidt onvermijdelijk tot het ter discussie stellen van een onderwerp dat reeds vele gemoederen heeft beziggehouden: de decentralisatie van het beleid.

Merkwaardigerwijze komt deze decentralisatie al jaren tot uitdrukking in de wijze waarop het Rijk de orkesten financiert, namelijk door middel van een vaste subsidie waaraan nauwelijks voorwaarden zijn verbonden. Dat het Rijk thans meer dan in het verleden het beleid inhoudelijk wenst te beïnvloeden, lijkt in elk opzicht te billijken. CRM zal zich immers bezwaarlijk kunnen onttrekken aan de zorg voor de samenhang, de spreiding, de kwaliteit en diversiteit van het muziekaanbod. Maar dit betekent tevens dat er sterke argumenten zijn voor het bestendigen van de huidige situatie waarin het Rijk aan de grote kunstinstellingen een rechtstreekse bijdrage verleent. Terecht stellen de orkesten zich dan ook op het volgende standpunt: waar professionele musici taken verrichten die algemeen als zinvol worden aanvaard, dienen het Rijk en de lagere overheden de gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen.

Een politieke keuze

Keren wij terug tot datgene wat op het ogenblik in het brandpunt van de belangstelling staat: de onverbiddelijke bezuinigingen. Van diverse kanten vernemen wij een ogenschijnlijk redelijk argument, nl. dat voor de kunsten geen uitzondering mag worden gemaakt, als de nood er toe dwingt alle voorzieningen op een lager niveau te brengen. Deze redenering, waarvan ook de vorige minister van CRM niet afkerig was, verzuimt rekening te houden met het onweerlegbare feit dat de rijksuitgaven voor de kunsten in de zeventiger jaren duidelijk zijn

achtergebleven. Bezien wij het verloop van de uitgaven over de periode van 1970 t/m 1982, dan kunnen wij vaststellen dat het kunstenbudget jaarlijks gemiddeld met 11,6 is gestegen tegen 14,2% voor de gehele rijksbegroting. Daarbij komt dat in diezelfde periode het aanbod in het kunstleven veel breder is geworden. Ook in de muzieksector is het begrip kunst ruimer gedefinieerd en zijn er nieuwe vormen van muziekbeoefening ontstaan. CRM heeft daar in zeer onvoldoende mate rekening mee gehouden en verwijt de orkesten thans binnen het kunstenbudget een te grote plaats in te nemen (ca. 20%) wat dan weer ten koste zou gaan van 'onderontwikkelde gebieden' zoals de kamermuziek, de jazz en de scheppende toonkunst. Maar als dit budget met de rijksbegroting in de pas was gebleven, zou er in 1982 75,5 miljoen gulden meer beschikbaar zijn dan nu het geval is. Verder heeft de Kunstenbond FNV onlangs uitgerekend dat van 1977 af de rijkssubsidies een achterstand van 17,5 miljoen gulden hebben opgelopen in relatie tot de loonkostenontwikkeling. Deze cijfers zijn deprimerend als men beseft dat het subsidiëren van kunst vrijwel altijd neerkomt op het verschaffen van een inkomen aan kunstenaars. En zou het nu werkelijk redelijk zijn – en verstandig uit een oogpunt van kunstbeleid – dit inkomen nog verder aan te tasten en zelfs arbeidsplaatsen te elimineren? In een sociaal-economische depressie kunnen er juist overwegingen van culturele en sociale aard zijn om het kwetsbare terrein van de kunsten extra te beschermen. Uiteraard is dit een politieke beslissing, een keuze die elders wel degelijk in het voordeel van de kunsten uitvalt: onder het regime van mevrouw Thatcher in Engeland zijn de kunsten grotendeels gespaard gebleven, terwijl president Mitterrand het kunstenaarsaandeel in het Franse budget van 0,7 op 1% bracht. (In Nederland is dit nog geen 0,2%!).

Geen consistent beleid

23

Al jarenlang wachten provincies en gemeenten op een duidelijke standpuntbepaling van het rijk ten aanzien van het orkestenbestel, maar als CRM met nieuwe berichten komt, geeft dat altijd weer verrassingen, enerzijds omdat er geen sprake is van voorafgaand overleg, anderzijds omdat het beleid bepaald niet consistent kan worden genoemd. Om met dit laatste te beginnen: eind 1976 verscheen de Nota Van Doorn met als belangrijkste voorstel de formatie van grote muziekinstellingen met een veelzijdig takenpakket, waarbij de musici voor 100% door het rijk zouden worden betaald.

De volgende jaren gaven echter geen verdere ontwikkelingen te zien, behalve dat al spoedig duidelijk werd dat een 100% financiering van de salarislasteren volstrekt onhaalbaar was. Toen werd ten departemente een plan ontwikkeld om voor de orkesten een rijksbijdrageregeling te maken, maar daarover werd niets meer vernomen. Vervolgens kwam in het voorjaar van 1981 de Notitie Gardeniers, waarin de grote muziekinstellingen weer werden afgewezen, evenals de taakuitbreiding, en CRM te kennen gaf voortaan alleen te willen meebetalen (op basis van 50%) aan de 'eigenlijke' symfonische taak van de orkesten. En nu ligt er de brief van 6 mei jl. aan de Raad voor de Kunst.

'Anders dan gesteld is in de Notitie over het orkestenbestel van vorig jaar, kan ik de ideeën om de orkesten in hun huidige constellatie te laten voortbestaan niet langer handhaven.' Aldus de voormalige bewindsman die zich in dit schrijven voorlopig beperkt tot de provinciale orkesten, want in het najaar zal een tweede brief volgen over de gecompliceerde situatie in de Randstad. Wat de plannen voor de provincies buiten de Randstad zijn, mag bekend worden verondersteld: het Noordelijk Filharmonisch Orkest en het Frysk Orkest worden samengevoegd tot een nieuw orkest met 88 subsidiabele musici, hetzelfde geldt voor het Gelders Orkest en het Utrechts Symfonie Orkest,

24 en het Brabants Orkest en het Limburgs Symfonie Orkest. Daarnaast zal het Overijssels Filharmonisch Orkest een fusie moeten aangaan met het Operagezelschap Forum. Uitdrukkelijk stelt de minister dat de nieuwe orkesten zich moeten beperken tot hun symfonische taak, zodat het muziekaanbod zich zal concentreren in die plaatsen waar dit, gezien de grootte van zaal en publiek, zinvol is. Dat het Rijk voor andere taken, zoals de begeleiding van amateurkoren en de educatieve dienstverlening, geen middelen meer ter beschikking wenst te stellen, blijkt tevens uit de simpele mededeling dat de financiële bijdrage aan de provincie Zuid-Holland ten behoeve van het Gewestelijk Orkest om deze reden met ingang van 1 september 1983 wordt beëindigd. Daarmee zal het aantal bedreigde arbeidsplaatsen stijgen tot ca. 250. Dat deze plannen, slechts gedicteerd door de wens te bezuinigen, op groot verzet stuiten en dat met name de provincies zich niet zonder meer van hun orkest laten beroven, behoeft geen betoog. Het opheffen van een provinciaal orkest zal nl. ernstige gevolgen hebben voor de culturele infrastructuur van de regio. Een levende muziekcultuur kan zich slechts ontwikkelen als wordt voldaan aan drie voorwaarden: een actieve muziekbeoefening door amateurs, goed muziekonderwijs en een orkest dat niet alleen concerten geeft maar zorgt voor de zo noodzakelijke verbindinglijnen met de jeugd, de koren, etc. Vooral de provinciale orkesten hebben op dit punt een weloverwogen beleid gevoerd, waarbij men zich sedert de Nota Van Doorn in zijn streven gesteund wist door de rijksoverheid. Maar wat vernemen wij nu? Twee orkesten moeten fuseren tot een nieuw orkest van 88 man (met alleen een wat grotere strijkersbezetting) dat zich dient te beperken tot het symfonisch repertoire. Koorbegeleidingen, jeugdconcerten e.d. worden allicht niet 'verboden' maar de kosten daarvan moeten volledig door de lagere overheid worden betaald – terwijl iedereen weet dat deze overheden daartoe eenvoudig niet in staat zijn.

Structurele afbraak

Zoals gezegd, CRM studeert nog op de situatie in de Randstad waar de begeleiding van opera- en balletvoorstellingen bijzondere aandacht krijgt. In 'de provincie' lag het kennelijk wat makkelijker. Ik geloof dat deze misvatting het gevolg is van een alarmerend gebrek aan informatie over de activiteiten die de orkesten daar ontplooiën. Interessante initiatieven halen maar hoogst zelden de landelijke pers en zijn mijns inziens nauwelijks bekend in het ambtelijke Den Haag en de kring der Amsterdamse opiniemakers. Beseft men daar wel dat het orkest in vele regio's de spil is van het professionele muziekleven?

In dit korte bestek kan ik niet nader ingaan op een paar zaken die toch van wezenlijk belang zijn, zoals de omstandigheid dat het nettoresultaat bij het ontslag van musici maar pover is, gezien de wachtgeld en andere sociale uitkeringen die moeten worden betaald. Verder is er de verwachting dat, als zoveel arbeidsplaatsen verloren gaan, de toekomst voor de conservatoriumstudenten er weinig rooskleurig uitziet. Wel zou ik aan het slot van dit artikel met nadruk de aandacht willen vestigen op het karakter van bezuinigingen in het algemeen. Zijn deze in een economische depressie onvermijdelijk, dan zal men – zeker ten aanzien van de kunsten – een beleid moeten voeren dat 'omkeerbaar' is. Met andere woorden: wanneer er weer betere tijden aanbreeken, moet het mogelijk zijn de schade te herstellen. Wat nu echter dreigt te gebeuren, is niet een conjunctureel inkrimpen maar een structureel afbreken.

Bijlage 1

21 Orkesten en hun musici

25

	I	II			
A. Amsterdams Philharmonisch Orkest	100	72	C. Nederlands Kamerorkest	30	30
Concertgebouworkest	115	106	Nederlands Balletorkest	63	63
Residentie Orkest	114	97			
Rotterdams Philharmonisch Orkest	113	97	D. Radio Filharmonisch Orkest	84	—
			Omroep Orkest	72	—
B. Utrechts Symfonie Orkest	88	88	Radio Kamerorkest	38	—
Het Brabants Orkest	81	72	Promenade Orkest	58	—
Limburgs Symfonie Orkest	72	72	Metropole Orkest	42	—
Het Gelders Orkest	72	72	In algemene dienst	25	—
Overijssels Filharmonisch Orkest	75	72			
Noordelijk Filharmonisch Orkest	73	72	E. Orkest van Forum	51	51
Frysk Orkest	73	72			
Noordhollands Philharmonisch Orkest	74	72			
Gewestelijk Orkest	37	—			

Deze cijfers geven de stand per 1 september 1980 weer. In kolom I is opgenomen het totaal aantal musici per orkest; in kolom II het aantal dat (mede) door het Rijk wordt gesubsidieerd.

In groep A zijn de 4 orkesten van de grote steden ondergebracht, in groep B de provinciale orkesten.

Bij het Gewestelijk Orkest valt op te merken dat het Rijk dit orkest niet rechtstreeks subsidieert maar een bijdrage verstrekt aan de provincie Zuid-Holland. De twee orkesten die groep C vormen, komen volledig voor rekening van CRM. In D zijn de omroeporkesten opgenomen, waarna het orkest van Opera Forum (E) de rij sluit. Het totaal aantal orkestmusici in Nederland kan dus als volgt worden gegroepeerd:

	per 1.9.80	
volledig door CRM betaald	93	Nederlands Kamerorkest en Nederlands Balletorkest
voor 50% door CRM betaald	964	12 symfonie-orkesten
voor 50% door CRM betaald	51	Opera Forum
volledig door lagere overheden betaald	86	het verschil tussen I en II bij 12 symfonie-orkesten
NOS-musici	319	
Gewestelijk Orkest	37	
	<hr/>	
	1550	

Bijlage 2

26 Concerten en concertbezoek in 1980/81

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft onlangs cijfers verstrekt die betrekking hebben op de concerten en het concertbezoek in het seizoen 1980/81. Dit geeft het volgende beeld:

	aantal concerten	aantal bezoekers	aantal per concert
Orkestconcert	1 297	952 923	735
Koorbegeleiding	187	123 987	663
Balletbegeleiding	150	108 889	726
Opera-/operette- begeleiding	82	68 094	830
Overige concerten	135	23 179	172
Totaal Nederland	1 851	1 277 072	690
Totaal Buitenland	120	150 835	1 257
Groningen	91	49 006	539
Friesland	129	52 052	404
Drenthe	35	11 410	326
Overijssel	193	54 874	284
Gelderland	153	86 746	567
Utrecht	145	96 321	664
Noord-Holland	410	419 241	1 023
Zuid-Holland	406	373 254	919
Zeeland	9	3 952	439
Noord-Brabant	162	89 969	555
Limburg	117	40 147	343

Van deze concerten zijn 148 radio-opnamen gemaakt, 5 tv-opnamen en 3 radio-/tv-opnamen. De opnamen en openbare concerten van de NOS-orkesten zijn in dit overzicht niet begrepen.